

§6.10 МЕТОДИКА ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ В ІНШОМОВНІЙ ОСВІТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вступ

В умовах реформування системи початкової освіти в Україні відбувається приведення цілей, змісту, підходів, технологій навчання молодших школярів та методів контролю й оцінювання їхніх навчальних досягнень до відповідності з вимогами сучасного суспільства. В основу підходу до оцінювання в Новій українській школі (НУШ) взято два його види: оцінювання результатів навчання молодших школярів, або підсумкове оцінювання, яке проводиться в кінці теми, в кінці семестру та року, й оцінювання прогресу учнів у навчанні, яке має назву – формувальне оцінювання, що здійснюється під час поточного навчання. Формувальне й підсумкове оцінювання підпорядковані різним цілям: підсумкове оцінювання має на меті оцінити якість навчальних досягнень, формувальне – підвищити їх якість. За результатами формувального оцінювання відстежується особистісний розвиток дитини та перебіг опановування нею навчального досвіду як основи компетентності. Таке оцінювання дає змогу досягти кількох цілей: вибудувувати індивідуальну траєкторію розвитку учнів; оцінити або визначити досягнення дітей на кожному з етапів освітнього процесу; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаровуванню; мотивувати учнів до прагнення здобути максимально можливі результати; виховувати ціннісні якості особистості, бажання навчатися, відсутність побоювання помилитися, переконання у своїх можливостях і здібностях [1]. В описаних умовах проблема дослідження методики формувального оцінювання, зокрема в іншомовній освіті молодших школярів, набуває важливого значення та створює нагальну потребу її вирішення.

Виклад основного матеріалу. Контролю та оцінюванню навчальних досягнень молодших школярів в оволодінні

іншомовним спілкуванням в умовах НУШ властиві такі особливості: здійснення контролю на суб'єкт-суб'єктних засадах, що передбачає систематичне відстеження індивідуального розвитку учня у процесі навчання іноземної мови; здатність контролю забезпечувати управління навчальним процесом через зворотний зв'язок; формувальний характер контролю та оцінювання; автентичність контролю та оцінювання; здатність контролю забезпечувати вчителя достовірною інформацією про рівень оволодіння іноземною комунікативною компетентністю молодших школярів; об'єктивність формувального і підсумкового контролю та оцінювання; використання вербальної та бальної форм оцінювання; здатність сприяти формуванню самоконтролю, саморефлексії і самооцінювання учня [5, С. 61, 6, С. 64].

Формувальне оцінювання – це інтерактивне оцінювання прогресу молодших школярів в опануванні іноземним спілкуванням, що дає змогу вчителю визначати потреби учнів та відповідним чином адаптувати процес навчання. Оцінювання стає формувальним за наявності в освітньому процесі певних складових, мета яких цілеспрямовано та якісно формувати результат, розкриваючи процес його досягнення.

Першою складовою методики формувального оцінювання є визначення об'єктивних та зрозумілих для учнів початкових класів навчальних цілей щодо вивчення іноземної мови на кожному уроці. Поставлені цілі виступають бажаними результатами навчання та надають чітке уявлення про необхідність оволодіння мовними, мовленнєвими, лінгвокраїнознавчою і навчально-стратегічною компетентностями. Зазначені цілі можуть формулюватися за принципом SMART-цілей.

SMART – це абревіатура англійських слів, що вказують на характеристики навчальної цілі. S-Specific. Ціль повинна бути чіткою, точною, конкретною, такою, що не допускає подвійного трактування. M-Measurable. Ціль повинна бути вимірною, що

передбачає наявність кількісних та якісних критеріїв, досягнувши яких можна бути переконаним у досягненні мети. A-Achievable. Ціль повинна бути досяжною з урахуванням зовнішніх можливостей та ризиків, а також ресурсів, які має вчитель і учні. R-Relevant. Ціль повинна бути відповідною до ситуації, що змінюється. T-Time-bound. Ціль повинна бути визначена у часі та мати часові обмеження для її досягнення. Для того, щоб цілі стали зрозумілими учням, необхідно сформулювати та озвучити їх мовою доступною дітям. Діяльність молодшого школяра стане мотивованою та цілеспрямованою, коли він усвідомить смисл навчальної цілі. Щоб учень сформулював та присвоїв собі мету, його необхідно поставити у ситуацію, в якій він відчує дефіцит своїх знань. У такому випадку мета бути сприйматися ним як проблема [7, С. 113-115]. Нижче наводяться прийоми постановки цілей на уроках англійської мови у початкових класах.

Приєм 1. Мозковий штурм.

Учням пропонується заповнити кластер або пригадати як можна більше слів-асоціацій за темою. Всі слова, які називають школярі, записуються на дошці. Після того, як учні нададуть відповіді, ставиться запитання: «Що ви хотіли б дізнатися за цією темою?». Після цього дітям пропонується сформулювати тему та цілі уроку.

Приєм 2. Тема – запитання – план.

Тема уроку формулюється у вигляді запитання. Учням необхідно розробити план дій, щоб відповісти на поставлене запитання. Діти висувають багато думок. Далі учні формулюють тему та цілі уроку.

Приклад 1. Ви хочете дізнатися як виглядає кімната Саймона (однокласника, казкового героя)? Як це зробити? 1. Подивитися на малюнок. 2. Прослухати розповідь про кімнату. 3. Прочитати текст. 4. Розпитати співрозмовника.

Приєм 3. Ситуація яскравої плями.

Серед багатьох однотипних предметів, слів, цифр, букв,

фігур один елемент виділено кольором або розміром. Через зорове сприйняття увага концентрується на виділеному предметі. Наприклад, пропонуються слова: I, He, My, You, We. Слово «My» виділено кольором. Учні разом визначають причину виокремлення та спільності запропонованого. Далі формулюються тема та цілі уроку.

Приклад 2.

Ситуація яскравої плями

We He

You My I

They It

Сформульовану мету або завдання необхідно записати на дошці. У кінці уроку необхідно повернутися до цього запису та запропонувати учням не лише проаналізувати, що їм вдалося зробити на уроці, але й побачити, чи досягли вони цілі. У залежності від результатів пропонується домашнє завдання [7, С. 118].

Другою складовою методики формувального оцінювання виступає ефективний зворотний зв'язок. Зворотний зв'язок діє у двох напрямках: на учителя і на учня. Зворотний зв'язок, що діє у напрямі до вчителя, несе йому інформацію про рівень успішності учнів. Учитель аналізує цю інформацію на предмет наявності недоліків, проводить діагностику відхилень у володінні іншомовною комунікативною компетентністю, виявляє ступінь відповідності обраної стратегії і тактики навчання реальним потребам. Це дає можливість своєчасно оцінити методичну ситуацію і внести необхідні коригуючі зміни щодо добору прийомів, способів і методів навчання, відбору вправ, визначення режиму і тривалості їх виконання, послідовності організації всієї навчальної роботи з учнями. Зворотний зв'язок у напрямі до учнів дає їм інформацію про успішність їх навчальної діяльності з оволодіння іноземною мовою. Така інформація дозволяє учням здійснювати самооцінку досягнень в опануванні іншомовного спілкування і

планувати свою подальшу навчальну діяльність [8, С. 156].

Для здійснення ефективного зворотного зв'язку, для вимірювання рівня засвоєння навчального матеріалу, поступу учня у процесі пізнання використовуються різні техніки формуального оцінювання. Розглянемо окремі з них, які вважаються доцільними для застосування на уроках англійської мови в початкових класах.

«Світлофор». При опитуванні учні піднімають «світлофор» – картки червоною або зеленою стороною до педагога, сигналізуючи про свою готовність до відповіді або ставлення до певного матеріалу тощо (пасивність неможлива; учень змушений кожного разу оцінити свої знання чи продемонструвати ставлення).

«Квітова галявина». Вчитель малює на дошці (ватмані) галявину з квітів, над кожною квіткою – етап уроку чи завдання, які були запропоновані під час уроку. Перед кожною дитиною – метелик, якого вони мають прикріпити на ту квітку, який вид діяльності йому сподобався (вразив, захопив, запам'ятався тощо) найбільше.

«Піца». На малюнку із зображенням піци (на ватмані) та написаними твердженнями «Мені зрозуміло все, про що говорив учитель», «Мені було цікаво на цьому уроці», «Інформація була новою для мене», «Мені подобається тут і я чекаю наступних уроків» учні ставлять чотири цятки — біля кожного твердження. Правило таке: чим ближче цятка до середини «піци», тим більше вони згодні з твердженням.

«Асоціації». Учні пишуть свої асоціації, пов'язані з темою, що вивчається (наприклад, «Школа та шкільне життя»), на невеликому аркуші паперу або на дошці, тим самим повторюючи засвоєний лексичний матеріал, а також застосовуючи його у процесі вивчення нової теми. Якщо, у 1-му класі ця тема асоціюється зі словами a pen, a pencil, a book, a bag, a pencil-box тощо, які учні можуть просто озвучувати, то в 4-му класі лексика розширюється й ускладнюється: an eraser, a

ruler, a copybook, glue, a school uniform, a favourite subject, a classmate, English, Ukrainian, German, French, Music, Math, Art тощо.

«Сортування». Учні пропонуються слова з різних тем у довільному порядку (наприклад: desk, school, flat, sister, dog, hobby, bed, friend тощо). Вони мають розподілити їх за окремими темами, озвучити або написати (теми: «Школа», «Родина», «Відпочинок», «Помешкання»).

«Знаю-Цікавлюсь-Дізнався/лась». Учні пропонуються заповнити відповідну таблицю: у першому стовпчику записати те, що вони знають з теми, у другому — що хотіли б дізнатися, у третьому — відзначити, чи були з'ясовані питання/моменти, які їх цікавили.

«Шкала». На полях зошита учень/учениця креслить шкалу і відзначає хрестиком (+) рівень виконання, на його/її думку, роботи: внизу — не впорався/впоралась; посередині — впорався/впоралась, але виникли проблеми; вгорі — усе вийшло. Під час перевірки вчитель обводить хрестик, якщо погоджується з оцінкою учня/учениці, або малює свій, якщо не згоден [9, С. 227-228].

Наступна складова методики формувального оцінювання в іншомовній початковій освіті – забезпечення активної участі учнів у процесі оволодіння іноземною мовою. Активізація – це процес, спрямований на досягнення стану активності особистості та збереження цього стану протягом всього уроку. Активізація навчання забезпечується за рахунок спеціальної організації навчального матеріалу, концентрації навчання та мовленнєвого матеріалу, використання специфічних методів і прийомів навчання, а також за рахунок мобілізації, більш продуктивного використання потенційних можливостей учителя й учня та їх взаємодії у навчальному процесі. Одним з важливих напрямків активізації навчання виступає систематична робота із засобами наочності. В такому випадку активізація навчання забезпечується в результаті:

а) відтворення засобами наочності (кіно-, відеофільми) мовленнєвого середовища; б) найбільш повної реалізації дидактичного принципу наочності у процесі занять; в) максимального використання аналітичних комунікативних здібностей учителя й учня, більш повної мобілізації їх внутрішніх резервів; г) створення сприятливих умов для контролю за мовленнєвими навичками та вміннями, що формуються, а також самоконтролю [10, С. 45].

Ще однією складовою методики формувального оцінювання виступає розробка та обговорення критеріїв із залученням учнів. Практика показує, що наявність чітких критеріїв робить процедуру оцінювання прозорою і зрозумілою для всіх суб'єктів освітнього процесу. Укладання критеріїв спільно з учнями сприяє їх позитивному ставленню до процесу оцінювання. Критерії, розроблені для формувального оцінювання мають відображати те, що заявлено в навчальних цілях. Важливим є ознайомлення учнів із критеріями до початку виконання завдання, а також представлення критеріїв у вигляді градації – опису різних рівнів досягнення очікуваного результату. Чим конкретніше сформульовані критерії, тим зрозумілішою для учнів є діяльність щодо успішного виконання завдання.

Орієнтирами для визначення критеріїв формувального оцінювання є вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей учнів початкової школи, визначені Державним стандартом початкової освіти і очікувані результати, зазначені в освітній програмі закладу загальної середньої освіти [3].

Методика формувального оцінювання передбачає можливість і вміння учнів аналізувати власну навчальну діяльність. Варто зазначити, що здатність до персональної (автономної) рефлексії в дітей молодшого шкільного віку є достатньо обмеженою, але можливості для її розвитку актуалізуються у груповій формі. Тому для розвитку рефлексії

доцільно використовувати різні прийоми, зокрема: «Східці успіху», «Ключові слова», «Потяг», «Букет настрою», «Кластер», «Сінквейн» тощо. Продемонструємо прийом рефлексії у формі сінквейна — вірша, що складається з п'яти рядків, написаного за певними правилами. Лаконічність форми цього прийому розвиває здатність резюмувати інформацію, висловлювати думку декількома значущими словами і короткими висловами. Сінквейн допомагає визначати ступінь засвоєння вивченого матеріалу з певної теми. Його можна пропонувати як індивідуальне самостійне завдання, так і для роботи в парах. Основні правила написання сінквейна: перший рядок — назва теми одним словом (зазвичай іменником); другий — опис теми двома словами (як правило, прикметниками); третій — опис дії трьома словами (дієсловами); четвертий — фраза з 4-х слів, що показує ставлення учнів до теми (або почуття однією фразою); п'ятий — висновок (як правило, синонім першого слова). Наприклад: 1. Hobby (Улюблене заняття). 2. Interesting, favourite (Цікавий, улюблений). 3. To collect, to play, to read (Колекціонувати, гратися, читати). 4. It makes me popular (Це зробило мене популярним). 5. Free time (Вільний час) [9, С. 231-232].

Новий формат оцінювання також передбачає обов'язкове залучення дитини та вироблення в неї здатності до самооцінювання. Учні мають навчатися самооцінюванню для того, щоб бачити мету навчання й досягати успіху. Самооцінювання передус оцінюванню роботи вчителем. Із метою формування адекватного самостійного оцінювання застосовується порівняння двох самооцінок: прогностичної та ретропективної. Водночас самооцінювання передбачає не лише оцінювання учнем власної роботи, але й визначення проблем і способів їх вирішення.

Самооцінювання є альтернативним способом оцінювання навчальних досягнень, невід'ємним умінням сучасного учня у процесі пізнання й самопізнання. Самооцінювання може

здійснюватися на різних етапах навчальної діяльності — як на етапі планування виконання навчального завдання (вироблення критеріїв оцінки), так і по завершенні його виконання (оцінювання учнем власної роботи за виробленими критеріями). Популярним прийомом самооцінювання, що передбачає розвиток навичок критичного мислення учнів, є «BLOB Tree»/Дерево Блоба/Дерево з чоловічками. Перед учнями ставиться завдання оцінити свої знання з певного лексичного чи граматичного матеріалу та позначити себе на «BLOB Tree». При цьому вони мають пояснити, чому «помістили» себе на тій чи іншій висоті (гілці) цього дерева. У процесі пояснення кожна дитина зможе виявити свої знання або недоліки з вивченої лексики чи граматики, а також намітити шляхи їх усунення. Разом з учителем учні мають можливість прийти до спільної думки щодо необхідності повторення того чи іншого навчального матеріалу перед опрацюванням нового [9, С. 232-233].

На уроках іноземної мови учнів доцільно також залучати до взаємооцінювання, що є елементом формувального оцінювання. При цьому слід формувати в них уміння коректно висловлювати свою думку про результат роботи однокласника/однокласниці, давати поради щодо його покращення. Проведення взаємооцінювання активізує навчання, формує здатність учнів до комунікації, сприяє розвитку критичного мислення, навчас аргументовано висловлювати свої судження й адекватно ставитися до зауважень і рекомендацій інших. Так, працюючи попарно, учні можуть оцінювати роботу один одного за допомогою прикметників і прислівників, які добираються вчителем з урахуванням вікових особливостей учнів. Це, зокрема, такі слова: 1) прикметники: wise, bright, modern, capable, diligent, reflective, painstaking, confident, dynamic, efficient, willing, etc.; 2) прислівники: well, fast, quickly, slowly, quietly, easily, etc. [7, С. 232-233].

Останньою складовою методики організації формувального оцінювання є корегування вчителем спільно з

учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання. Формувальне оцінювання уможлиблює відстеження вчителем процесу просування учня до навчальних цілей, корегування навчального процесу, а учневі – усвідомлення більш високої відповідальності за самоосвіту.

Висновки. Представлені у статті положення методики формувального оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової іншомовної освіти відображають способи її ефективної реалізації. Всі складові розробленої методики позитивно впливають на освітній процес та мотивують молодших школярів до навчання, саморозвитку, самонавчання й оцінювальної самостійності, яка виражається у готовності особистості активно і свідомо контролювати та оцінювати свою діяльність. Формувальне оцінювання дозволяє забезпечити прозорість процесу оцінювання, досягнення комплексних результатів навчання. Активне застосування сучасними педагогами методики формувального оцінювання є одним із ключових чинників якісної іншомовної початкової освіти. Перспективу подальших розвідок ми вбачаємо в дослідженні сучасних технік формувального оцінювання навчальних досягнень учнів з іноземних мов у закладах загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи: ухвалено рішенням колегії МОН України 27.10.2016 р. Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Київ, 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacom-pressed.pdf> (дата звернення: 08.04.2020).

2. Нова українська школа: поради для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.

3. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі [Електронний ресурс]: наказ М-ва освіти і науки України від 20.08.2018 р. № 924. МОН України: [офіц. сайт]. Київ, 2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/924.pdf> (дата звернення: 16.04.2020).

4. Ключєва Т. М. Особливості формувального оцінювання в умовах Нової української школи. *Таврійський вісник освіти*. 2018. № 4. С. 57–65.

5. Кміть О. В. Контрольно-оцінювальна компетентність майбутнього вчителя іноземних мов початкових класів. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Випуск 9 (165). 2020. С.58-64.

6. Кміть О. В. Пріоритетні тенденції англomовної початкової освіти в контексті концепції "Нова українська школа". Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. 2018. Вип. 156. С. 62-65.

7. Буланова В. А. Приёмы целeполагания на уроке английского языка. Научно-методический электронный журнал «Концепт». 2017. Т. 33. С. 113–118. URL: <http://e-koncept.ru/2017/771198.htm>.

8. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.

9. Полонська Т. К. Оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи з іноземних мов у контексті компетентнісного підходу. Проблеми сучасного підручника. 2019. Вип. 22. С. 224-237.

10. Кміть О. В. Методика навчання англійської мови у початковій школі: Конспект лекцій для студентів спеціальності 013 Початкова освіта, спеціалізації Іноземна мова (англійська), освітній ступінь-магістр. Чернігів: ЧНПУ, 2017.117с.

